

**ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ԱՐՑԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ***

Արպատ Ավանեսյան, Գրիշա Հարությունյան, Անահիդա Գևորգյան

Բանալի բառեր՝ նորանկախ հանրապետություն, ազգային դպրոց, անցումնային շրջան, միջին և ավագ դպրոց, պարտադիր հիմնական և միջնակարգ կրթություն, դպրոցաշինություն, ուսման որակ, արդյունավետություն:

Անկախություն ծեռք բերելուց հետո Արցախը(1991թ. սեպտեմբերի 2-ին) և Հայաստանը(1991թ. սեպտեմբերի 21-ին), նախորդ տասնամյակների համեմատ, հասան նշանակալից հաջողությունների տնտեսության, գիտության, մշակույթի ու կրթության բնագավառներում: Նորանկախ հայկական երկու հանրապետությունները հնարավորություն ստացան միասնաբար լուծելու իրենց առջև ծառացած սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական, հոգևոր-մշակութային և կրթական հիմնախնդիրները: Նախկին՝ ԽՍՀՄ - կողմից Հայաստանի նկատմամբ և, հատկապես, Ադրբեջանի իշխանությունների կողմից՝ Ղարաբաղի հայության նկատմամբ վարչաիրաւայական մեթոդներով կառավարվող տնտեսությունից և ամբողջովին քաղաքականացված կրթական համակարգից անցումն ազատականի, նորանկախ Հայաստանի հանրապետությունում և նորաստեղծ ԼՂ հանրապետությունում արմատապես փոխվեց ոչ միայն սոցիալ-տնտեսական հարաբերությունները, քաղաքական կյանքը, հանրապետության կառավարման համակարգը, այլև հրատապ խնդիր դարձավ միասնական կրթական համակարգի ստեղծումն ու զարգացումը, ինչպես նաև՝ կրթության միասնական քաղաքականության իրականացումը:

Կրթության բնագավառում պետական քաղաքականության հենքը ազգային դպրոցն է, որի գլխավոր նպատակը համակողմանիորեն զարգացած, հայրենասիրության, պետականության և մարդասիրության ոգով դաստիարակված և մասնագիտական կողմնորոշում ունեցող անձի դաստիարակումն է[1]:

Ըստ «Կրթության մասին» օրենքի պահանջների՝ պետության կրթական համակարգը նպատակաուղղված է հայ ժողովրդի հոգևոր նորուժի ամրապնդմանը, ազգային և համամարդկային արժեքների պահպանմանն ու զարգացմանը[2]:

Վերլուծությունները ցույց տվեցին, որ անկախություն ծեռք բերելուց հետո, առաջին հինգ տարիները(1991-1995թթ.) Հայաստանում և նորաստեղծ Արցախի հանրապետությունում բոլոր կրթական հաստատությունների համար ամենադժվար տարիներն էին. առաջացել էին բավականին լուրջ դժվարություններ: Ստեղծված անբարենպաստ պայմաններում Հայաստանի և Արցախի կրթական հաստատությունները, իշխանությունների հոգածությամբ, կարողացան նշված ժամանակահատվածում պահպանել իրենց գոյությունը, ստեղծել անցումնային շրջանին բնորոշ կրթական կանոնակարգեր, նպաստել կրթական համակարգի օրենսդրական հենքի ստեղծմանը, ինչպես նաև վերականգնել նախկինում գործող միջկրթական հաստատությունների կապերն ու ստեղծել նոր, ժամանակին համահունչ կապեր: 90-ական թվականների սկզբին Հայաստանի կրթական համակարգի վերափոխման վերջին փուլը միտված է Հայաստանում, ինչպես նաև Արցախում հանրակրթության նոր որակի ձևավորմանը և համակարգի մի-

* Հոդվածն ընդունվել 03.02.2017:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել ԱրդՀ մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոնը:

ջազգային ինտեգրմանը՝ ինքնավարության հիմքի վրա: Նորանկախ երկու հանրապետությունների կրթական հաստատություններում փոխվեց հումանիտար, ազգային, բնապահպանական առարկաների դասավանդման ուղղվածությունը, որը միտված էր բազմակողմանի զարգացած առաջադեմ ու հայրենամեծ մասնագետի կրթության ու դաստիարակության, ազգային մտածելակերպով ու նկարագրով օժտված քաղաքացու ձևավորմանը: Առաջադրված ծրագրային հիմնադրույթների գլխավոր լեյտմոտիվն էր թոթափել կրթական համակարգում առկա տասնամյակների լճացումը (հատկապես՝ ԼՂ ինքնավար մարզի կրթական համակարգում), և ձգտել կրթական նոր համակարգի զարգացմանն ու միջազգային չափորոշիչների մերձեցմանը: Խնդիր դրվեց բուհերը վերածել համալսարանների ոչ միայն ձևով ու կառուցվածքով, այլև բովանդակությամբ ու էությամբ, իսկ միջնակարգ մասնագիտական հաստատություններում, հանրակրթական դպրոցներում արմատապես վերափոխել թե՛ կառուցվածքը և թե՛ կրթության բովանդակությունը, ինչը հնարավորություն է տալիս կազմակերպելու կրթադաստիարակչական գործընթացը՝ առանց սահմանափակելու ուսուցչի ստեղծագործական ազատ գործունեությունը:

Հարկ է նշել նաև, որ պատերազմական պայմաններում և հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում (1991-1998թթ.) կրթության բնագավառում պետական քաղաքականությունը միտված էր կրթության որոշակի բարեփոխումների իրականացմանը՝ ավերված դպրոցական շենքերի վերանորոգում, վերաբնակեցված շրջաններում (Քաշաթաղում, Շահումյանում) նոր դպրոցների բացում, ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների արդյունավետ կազմակերպման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծում (դպրոցները ապահովել գույքով, սարքավորումներով): Հանրակրթական բնագավառում նշանակալից դեր ուեցավ 1996թ. ՀՀ և ԼՂՀ կառավարությունների կողմից պետական հանրակրթական հաստատությունների օրինակելի կանոնադրության հաստատումը, որի համաձայն՝ դպրոցին իրական հնարավորություն տրվեց բացելու տարբերակված, հոսքային դասարաններ և իրականացնելու կադրային համալրման աշխատանքներ: Բացի դրանից՝ 1997թ. ՀՀ և ԼՂՀ կառավարությունների ընդունած նոր որոշմամբ որոշ փոփոխություններ կատարվեց դպրոցական օրինակելի կանոնադրության մեջ և ամբողջությամբ վերանայվեց հանրակրթական հաստատությունների կառավարման և ֆինանսավորման վերաբերյալ բաժինները: Խորհուրդների միջոցով ներմուծվեց կառավարման նոր ձև: Եվ այսպես՝ 1998թ. հոկտեմբերին, ՀՀ կառավարության որոշմամբ, վերը հիշատակված նույն թվականի նոյեմբերի 10-ի որոշմամբ, հանրակրթական դպրոցները հանձնվեցին համայնքների կառավարմանը: Սակայն անցած մի քանի ամիսները վկայեցին, որ նման որոշումը սխալ է և հազիվ թե այն կարողանա իրեն արդարացնել:

Ի դեպ, նշենք, որ, 1998թ. որոշման համաձայն, դպրոցների հաստիքացուցակում կրճատվել է արտադասարանական աշխատանքների գծով կազմակերպչի հաստիքը, որի հետևանքով արտադասարանական միջոցառումների քանակը խիստ կրճատվել է և որը նույնպես բացասական էր անդրադառնում սովորողների դաստիարակության վրա:

Ինչպես տեսնում ենք հանրապետության կրթական համակարգը փոփոխությունների լուրջ կարիք ուներ: Հատկապես անհետաձգելի հարց էր դպրոցները որակյալ կադրերով ապահովելը: Այդ հարցը հանգամանորեն քննարկվեց ԼՂՀ կառավարության 1999թ. դեկտեմբերի 10-ի ընդայնված միստում, որին մասնակցում էին հանրապետության կրթական հաստատությունների, շրջվարչակազմերի ղեկավարները, համայնքապետերը, դպրոցների տնօրենները և այլ անձինք: Ելույթ ունեցողները նշեցին, որ

հապճեպությունն ու սխալ որոշումները կարող են անշտկելի հետևանքներ թողնել՝ կաթվածահար անելով կրթական հաստատությունները, խարխուլելով անգամ պետության հիմքերը: Մասնավանդ որ նշված ժամանակաշրջանում գյուղական համայնքները դեռևս չէր կարելի համարել ինքնուրույն կայացած, և գյուղապետարանները չունեին համապատասխան մասնագետներ, ովքեր գիտեն դպրոցը, կարող են օժանդակել և վերահսկել նրա գործունեությունը: Բուռն քննարկումներից հետո կառավարությունը ընդունեց որոշում (թիվ 146), որի համաձայն՝ դպրոցները հանվեցին համայնքային սեփականության գույքի ցանկից և հանձնվեցին շրջանային կրթության բաժինների ենթակայությանը, վերականգնելով նախկին(1991-1997թթ.) կարգավիճակը, միաժամանակ առանձնացվեց նաև միջին և ավագ դպրոցներում սխալ ձևով կոմպլեկտավորված դասարանները[3]:

Ինչպես ցույց են տալիս ուսումնասիրությունները, 1999թ-ից սկսած՝ ԼՂ Հանրապետության կրթական համակարգում շոշափելի նվաճումներ ունեցանք: Արդեն հանրապետությունում գործում էր կրթական կայուն համակարգ՝ սկսած նախադպրոցական օղակից մինչև բարձրագույն բուհական և հետբուհական մասնագիտական կրթություն: Յուրաքանչյուր աստիճանում իրականացվում էր պետական քաղաքականություն, որն ուղղված էր նրան, որ կրթության համակարգն ունենա զարգացման այն աստիճանը, ինչն անհրաժեշտ է մեր հանրապետության զարգացման համար:

Ըստ պաշտոնական տվյալների՝ «Հանուն միասնական կրթության համակարգի պահպանման, զարգացման ու միասնական քաղաքականության իրականացման» հիմնահարցի շուրջ քննարկումներ եղան 1999թ. նոյեմբերի 30-ին՝ երկու հայկական հանրապետությունների ԿԳ նախարարությունների համատեղ խորհրդակցությունում, որը տեղի ունեցավ ԼՂՀ կառավարության նիստերի դահլիճում, որին մասնակցում էին հանրապետության ղեկավարները, հանրակրթության ոլորտի պատասխանատուները, Հայաստանի հանրապետության ԿԳ նախարարության, կրթության ազգային ինստիտուտի պատվիրակությունները՝ նախարար Էդուարդ Ղազարյանի գլխավորությամբ: Խորհրդակցության նպատակն էր կանխել կրթության համակարգի անկումը(1991-1998թթ.), հնարավորինս պահպանել նրա լավագույն ավանդույթներն ու ձեռքբերումները և միաժամանակ նախադրյալներ ստեղծել նրա հետագա զարգացումն ապահովելու համար: Խորհրդակցությունում քննարկվեց նաև դպրոցաշինության հարցը, որը պետության քաղաքականության հիմնական ուղղություններից մեկն է: Հիրավի, հանրապետության հիմնախնդիրներից մեկը դպրոցաշինությունն է, որը գտնվում է իշխանությունների ուշադրության կենտրոնում և այդ ուղղությամբ 2000թ-ից հանրապետության տարբեր համայնքներում լայնածավալ շինարարական աշխատանքներ են ընթանում: Ըստ նախարարության պաշտոնական տվյալների(1994-2003թթ.)՝ վերանորոգվել է 50-ից ավելի դպրոց, կառուցվել 22 դպրոցական շենք:

Այդ ժամանակահատվածում երկու հանրապետությունների ԿԳ նախարարությունների կողմից մշակվեցին և հաստատվեցին մի շարք կարևորագույն պետական փաստաթղթեր՝ «Կրթության մասին» օրենքը, «Միջնակարգ(լրիվ) ընդհանուր կրթության պետական չափորոշիչը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշումը և այլն:

Հանրակրթական ոլորտում իրականացվող պետական քաղաքականությունը նպատակաուղղված է սովորողների պարտադիր հիմնական կրթության և միջնակարգ կրթության ապահովմանը, որը պետք է ընթանա ոլորտի բարեփոխումների աստիճանական իրականացման ճանապարհով: Այս միտումով էլ 2003թ. ապրիլի 4-ին Երևանում՝ ՀՀ կրթական բարեփոխումների կենտրոնում (այժմ՝ կրթության ազգային ինստի-

տուտ), «Մեկ միասնական դաշտ՝ մեկ միասնական քաղաքականություն» թեմայով կազմակերպվեց սեմինար, որին հրավիրված էր նաև Արցախի պատվիրակությունը՝ ԼՂՀ մշակույթի և սպորտի նախարար Արմեն Սարգսյանի գլխավորությամբ: Պատվիրակության կազմում էին փոխնախարար Ս.Ասրյանը, նախարարության գլխավոր մասնագետներ, շրջանային կրթության բաժինների վարիչներ, դպրոցների տնօրեններ և ՀՀ կրթական բարեփոխումների Արցախի մասնաճյուղի տնօրեն Բելա Բաբայանը[4]:

Սեմինարին զեկուցումով հանդես եկավ ՀՀ ԿԳ նախարար Լևոն Մկրտչյանը: Նա մատնանշեց, որ Արցախի կրթական համակարգը ամբողջությամբ ներառված է Հայաստանի կրթական համակարգի մեջ և իրկանացվում է նոր կրթական համակարգի միասնական քաղաքականություն: Հետևաբար, ՀՀ և Արցախի կրթական համակարգի պատասխանատուների համատեղ մասնակցությամբ սեմինարի հրավիրումը պայմանավորված է ոլորտներին առնչվող հարցերում փորձի փոխանակման, ընդհանուր չափանիշների ձևավորման հետ, միասնական քաղաքականության և մեկ միասնական կրթական դաշտում աշխատելու հրամայականով: Նախարարը նաև շեշտեց, որ, համաձայն լինելով, որ ՀՀ և ԼՂՀ երկու ինքնուրույն պետական կազմավորումներ են, այնուամենայնիվ կրթական համակարգում դա «ընդունելի չէ» այն պատճառով, որ մեկ ընդհանուր դաշտում, մեկ ընդհանուր համակարգի մեջ են և այն բոլոր փոփոխությունները, այն տրամաբանությունը, որով պատկերացվում է ՀՀ կրթական համակարգի զարգացումը, այդ նույն տրամաբանությունը պետք է լինի նաև ԼՂՀ-ում: Նախարարը ամենայն պատասխանատվությամբ հայտարարեց, որ իրենք ևս շատ բան ունեն սովորելու Արցախից: Հատկապես հանրակրթությունում, նրա խորին համոզմամբ, դաստիարակության բոլոր շատ ավելի լավ է դրված Արցախում, ինչպես նաև ուսուցիչների սերնդափոխությունը որոշակիորեն պահպանվել է և հանրակրթությունը որոշակիորեն ցնցումներ չի ենթարկվել[5]:

Սեմինարում Հայաստանի և Արցախի կրթական համակարգերի հիմնախնդիրների շուրջ մի շարք ելույթներից հետո Լ. Մկրտչյանը ներկայացրեց կրթության քաղաքականության իրականացման ծրագիրը՝ (հանրակրթական, միջնակարգ մասնագիտական, նախադպրոցական, արհեստագործական, բարձրագույն և այլ հաստատությունների) ըստ ժամանակացույցի՝ հաշվեգրված ընդհուպ մինչև 2003-2010թթ., այսինքն՝ համաձայն ծրագրի դրույթների, ՀՀ-ում և ԼՂՀ-ում վերջնականապես ձևավորվում է մեկ միասնական կրթական քաղաքականություն՝ առաջիկա 7-8 տարիների համար:

Ներկայացնելով միասնական կրթական քաղաքականության ծրագրի նշանակությունը՝ ԼՂՀ ԿՄՍ նախարար Ա. Սարգսյանը իր ելույթում մատնանշեց, որ յուրաքանչյուր տարվա վերջում հնարավոր է ունենալ այդ ծրագրի արժևորումը և նախանշել, որ տարում ինչ է սպասվում: Եվ այնպիսի ամուր իրավական և ֆինանսական դաշտ է ստեղծվել, որ, անկախ որևէ փոփոխությունից ու վարչական լուծումներից, այս ծրագիրը պետք է շարունակվի, որովհետև այն դառնում է ռազմավարական լուրջ քայլ Հայաստանի և Արցախի կրթական համակարգը որակական մի վիճակից մի այլ վիճակի դուրս բերելու համար:

Ա. Սարգսյանը նաև ընդգծեց, որ, ընդունված միասնական քաղաքականության ծրագրի պահանջներին համապատասխան, երկու հանրապետությունների կրթության նախարարություններում պետք է աշխատանքները տարվեն **երեք բլոկով՝ հանրակրթություն, միջին մասնագիտական կրթություն և բարձրագույն կրթություն**, որտեղ արդեն առկա է ամբողջական ռազմավարությունը և մնում է այն վերածել գործնական ծրագրի: Ուրեմն՝ եթե Հայաստանը ինտեգրվում է Եվրոպական կրթական տարածքին, պետք է ունենա Եվրոպական չափորոշիչներին համարժեք կրթական համակարգ: Իսկ

քանի որ Արցախը Հայաստանի անբաժան հատվածն է և իրականացնում է միևնույն կրթական քաղաքականությունը, ապա նույնպես պետք է ունենա այդ չափորոշիչներին համարժեք կրթական համակարգ: Ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ Արցախում նոր կրթական համակարգի ձևավորումը՝ Եվրոպական չափորոշիչներին համապատասխան, ենթադրում է, ըստ էության, բովանդակային շատ լուրջ փոփոխություններ հանրակրթության ոլորտում:

Ներկայացնելով Արցախի կրթական քաղաքականությունը՝ նախարար Ա.Սարգսյանը կանգ առավ մի քանի հիմնախնդիրների վրա.

Առաջին՝ ուսուցչության վերապատրաստում մի քանի փուլով: Վերապատրաստում մասնագիտական, մեթոդիկայի, համակարգիչների, ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների իմաստով: Այս իմաստով լուրջ քայլ է արվել Արցախում բարեփոխումների կենտրոնի(ներկայիս՝ կրթության ազգային ինստիտուտի) մասնաճյուղ բացելու առումով, այն պետք է դառնա մի օղակ երկու նախարարությունների միջև ծրագրային ու տեսչական աշխատանքներ իրականացնելու և դրանք համահայկական կրթական դաշտի վրա կիրառելու առումով:

Երկրորդ՝ առարկայական չափորոշիչների արմատական վերափոխում այս նոր ծավալի պայմաններում, որը ենթադրում է ազգային պետական չափորոշիչների ըստ էության ձևավորում:

Երրորդ՝ մեթոդական գրականության հրատարակումը Արցախում: Այդ գործընթացը դեռևս պատշաճ մակարդակի վրա չի գտնվում, սակայն Արցախում կա մանկավարժական միտք, որը ՀՀ-ի մանկավարժական մտքի մեջ համալիր չի արտացոլվում: Հիմնական խնդիրներից մեկն էլ դրանց միաձուլումն է:

Չորրորդ՝ միասնական առարկայական ծրագրերի և առարկայական չափորոշիչների, հենքային ուսումնական պլանների ստեղծումն է՝ բարեփոխվող դպրոցի պահանջներին համապատասխան:

Հինգերորդ՝ Հայաստանի և Արցախի կրթական համակարգում դեռևս գիտելիքների գնահատման միասնական համակարգ չկա:

Անդրադառնալով այդ հարցին՝ ՀՀ ԿԳ նախարարն ընդգծեց, որ անգամ 20 միավորանոց համակարգը կամայական է գործում: Դպրոցներում 5 միավորանոց համակարգը ավարտական փուլում առանց որևէ հիմքի դառնում է 20: Գնահատման չափորոշիչների մեջ չկա հստակություն: Խնդիր է դրվել, որ Հայաստանում և Արցախում շտկել այդ թերությունները, գնահատման համակարգը նույն տրամաբանությամբ ու նույն չափորոշիչներով պիտի լինի կրտսեր դպրոցից սկսած մինչև հետբուհական կրթությունը: Եվ անընդհատ իր մեջ պետք է ներառի նորանոր պահանջներ, որոնք կրթության որակի խորացմանը զուգընթաց ավելանում են:

Վերը ասվածից գալիս ենք այն համոզման, որ անկախություն ձեռք բերելուց հետո Հայաստանի և Արցախի կրթական համակարգում իրականացվում է միասնական քաղաքականություն և երկու հանրապետություններում էլ առկա են վերոնշյալ հիմնախնդիրները:

Կրթությունը Հայաստանում և Արցախում դիտվում է որպես ազգային անվտանգության բաղադրիչ, որպես երկրի զարգացման ու հզորացման կարևոր գործոն ու երաշխիք: Ելնելով վերը շարադրվածից՝ այժմ դիտարկենք երկու հանրապետություններում կրթության միասնական քաղաքականության իրականացման ուղղությունները.

1. Հայաստանում և Արցախում հանրակրթության գլխավոր նպատակը սովորողների մտավոր, հոգևոր, ֆիզիկական ու սոցիալական ունակությունների զարգացումն է, հայրենասեր քաղաքացու դաստիարակումը, որը կտիրապետի մտային գործո-

ղությունների տարբեր տեսակների ու կույնենա ակտիվ կենսահիմք.

2. Հայաստանում և Արցախում հանրակրթական հաստատությունները պետք է ունենան քաղաքականություն և համակարգված հայեցակարգեր՝ իրենց միասնական պլանների, ծրագրերի և որակավորումների համապատասխանության ապահովման համար պետք է ստանձնեն պարտավորություն որակի մշակույթի զարգացման վերաբերյալ, պետք է իրականացնեն որակի շարունակական բարձրացման ռազմավարություն:
3. Կրթության քաղաքականության գլխավոր նպատակն է ապահովել մշտական համապատասխանություն՝ թողարկվող շրջանավարտների գիտական երաշխավորությունների տեխնոլոգիաների, մշակված մեթոդիկաների որակի և պետության, հասարակության պահանջների մեջ: Որակը պետք է դառնա այն կարևորագույն բնութագիրը, որը ներազդում է յուրաքանչյուր կրթօջախի ամբողջ գործունեության վրա, իսկ վերջինս ուղղված է ի բարրօրություն սովորողի, ծնողի, գործատուի, պետության և հասարակության:
4. Հայաստանում և Արցախում հանրակրթական դպրոցներում բոլոր սովորողները, անկախ կրթության կազմակերպման ծնից, ստանում են պարտադիր հենքային կրթություն: Դպրոց ընդունված երեխաների ճնշող մեծամասնությունը այժմ կստանա հիմնական և ավագ դպրոցի կրթություն:
5. Հանրակրթական դպրոցի բարեփոխումների պահանջներին համահունչ՝ կամրապնդվի կրտսեր և միջին դպրոցը և, արդյունքում, սովորողների մեծ մասը, կցուցաբերի միջինից բարձր առաջադիմություն, և ամուր հիմքեր կստեղծվի հետագա ուսումնառությունը 12-ամյա ավագ դպրոցում և բուհում սովորելու համար:
6. Անկախ պետության քաղաքական կարգավիճակից, ԼՂՀ ԿԳՍ նախարարության մշակած ռազմավարական ծրագրի պահանջներին համապատասխան բավարար մտավոր ընդունակություններով օժտված դպրոցականներին հնարավորություն է ընձեռում պարբերաբար մասնակից դառնալու շրջանային, հանրապետական(Արցախի և Հայաստանի) միջազգային մրցույթ-օլիմպիադաներին ու ստուգատեսներին: Դա առավելապես վերաբերում է բնագիտական առարկաներին, նաև մարզական միջոցառումներին, որոնց ուղղությամբ դարաբաղցի դպրոցականները, մասնավորապես խորհրդային իշխանության տարիներին, բարձր արդյունքներ էին ցուցաբերում:
7. Արցախի կրթական հաստատություններում օգտագործվում է մանկավարժական գիտության ներկայիս նվաճումները, ինչպես նաև՝ տեղի և Հայաստանի Հանրապետության լավագույն ուսուցիչների փորձը:
8. Հանրակրթական դպրոցի ուսուցիչները հնարավորություն են ունենում բարձրացնելու իրենց որակավորումը: Հայաստանի կրթության ազգային ինստիտուտի համապատասխան մասնագետները և Արցախի բուհերի լավագույն դասախոսները, փորձառու վաստակաշատ մանկավարժները դասընթացներ, սեմինարներ են կազմակերպում ՀՀ ԿԱԻ-ի Ստեփանակերտի մասնաճյուղում: Նմանատիպ գործընթացների իրականացմամբ կրթական հաստատություններում աշխատող ուսուցիչների ճնշող մեծամասնությունը կարողանում է օգտվել համակարգիչներից ու ժամանակակից տեխնիկական ուսումնական այլ միջոցներից:
9. Հանրապետությունում՝ դպրոց-հասարակություն-ընտանիք կապի ու դրանով պայմանավորված համագործակցության ապահովումն ու ամրապնդումը: Ուսուցման արդյունավետությունը հնարավոր է ապահովել, եթե գործընկերային ու համագործակցային հարաբերություններ կան՝ դպրոցի, ընտանիքի, սովորողների

րի, ուսուցիչների և ծնողների միջև: Սա հրամայական պահանջ է նաև ժամանակակից կրթական գործընթացի մարդասիրական կողմն ապահովելու համար և, անկասկած, նպաստում է սովորողների ընդունակությունների ավելի խոր բացահայտմանն ու դրսևորմանը և այլն:

Ինչպես նշել ենք, հանրակրթության ոլորտում իրականացվող պետական քաղաքականությունը նպատակաուղղված է սովորողների պարտադիր հիմնական կրթության և միջնակարգ կրթության ապահովմանը, որը պետք է ընթանա ոլորտի բարեփոխումների աստիճանական իրականացմամբ: Այս առումով կարևորվում է հանրապետությունում անցումը 12-ամյա կրթության, որի ապահովման ուղղությամբ իրականացվում է առարկայական նոր չափորոշիչներին համապատասխան ծրագրերի ու դասագրքերի ներդրում, որոնք լիարժեք են (հիարկե՝ երբեմն լինում են նաև թերություններ) և ընդունվում են մասնագետների կողմից: Այդ գործընթացում առավել կարևոր հիմնախնդիր է ուսման որակի և այդպիսով պետության բարձրացումը, որն ավելի բարդ և տևական աշխատանք է, ինչին նպատակաուղղված է կրթության համակարգի կառավարման մարմինների, դպրոցների մանկավարժական կոլեկտիվների գործունեությունը:

Այդ հիմնախնդրի շուրջ քնարկումներ եղան 2008թ. ապրիլի 21-23-ին՝ ԼՂՀ կառավարության նիստերի դահլիճում կայացած ընդլայնված խորհրդակցությունում, որին մասնակցում էին ՀՀ ԿԳ նախարարության պատվիրակությունը՝ նախարար Լևոն Մկրտչյանի գլխավորությամբ, բուհերի ղեկավարները, ԼՂՀ ԿԳ նախարարության պատասխանատուները, շրջանային կրթության բաժինների վարիչները, գլխավոր մասնագետները, տեսուչները, դպրոցների տնօրենները և այլ անձինք: Հանդիպումը, որը նախաձեռնել էր ԼՂՀ կառավարությունը, նպատակաուղղված էր կրթական համակարգի առկա վիճակի, հետագա ծրագրերի քննարկմանը և կրթական այնպիսի քաղաքականության մշակման ուղղությամբ առաջարկությունների ներկայացմանը, որը կապահովի երկրի անվտանգությունն ու տնտեսական զարգացումը:

Քննարկումները հիմնականում ծավալվեցին երեք հարցերի ուղղությամբ: **Առաջինը**, բնականաբար, ավագ դպրոցի հարցն էր: Համակարգում արդեն ընթանում էին մեծ փոփոխություններ, շրջանառվում էր ավագ դպրոցի գաղափարը: Ինչպես պետք է իրագործվեն դրանք՝ հաշվի առնելով Արցախի բնակավայրերի աշխարհագրությունը: **Երկրորդը**՝ միասնական քննությունները. որքանով են դրանք հիմք հանդիսանալու ոչ պետական բուհերի ընդունելության համար: **Երրորդը**՝ և հիմնական հարցը վերաբերում էր բարձրագույն ուսումնական համակարգին: Բովանդակային առումով քննարկումներն ու առաջարկությունները ընթացան երկու հանրապետությունների միասնական կրթական համակարգի համագործակցության և իրականացվող բարեփոխումների ծրագրերի շուրջ:

ԼՂՀ ԿԳ նախարարության պաշտոնական փաստաթղթերից տեղեկանում ենք, որ 2010-2011 ուսումնական տարվա մարտի 18-ին ԼՂՀ ԿԳ նախարարության ընդլայնված խորհրդակցությունում վերստին քննարկել է երկու հանրապետությունների նախարարների միասնական կրթական քաղաքականության իրականացման հիմնախնդիրը: Խորհրդակցությանը մասնակցում էր նաև ՀՀ ԿԳ նախարարության պատվիրակությունը: Հանդիպման հիմնական նպատակը միասնական կրթական համակարգում համագործակցային բարեփոխումների իրականացումն է, հիմնախնդիրը՝ անցումը 12-ամյա ուսուցման համակարգին (հետագայում՝ պարտադիր), ավագ դպրոցի կայացումը:

ՀՀ ԿԳ նախարար Ա. Աշոտյանի խոսքով՝ Հայաստանի ու Արցախի հանրապետության կրթական ոլորտների խնդիրները համահունչ են, մոտեցումները՝ նույնը, ընդհանուր քաղաքականությունը՝ համադրելի, որովհետև ԼՂՀ-ի և ՀՀ-ի միջև ստեղծված

հարաբերությունների շրջանակներում ձևավորվել է ընդհանուր հայկական կրթական տարածք: Երկու հանրապետությունների կրթական համակարգերի պատասխանատվությունների ջանքերն ուղղված են միևնույն նպատակին՝ կրթական բարեփոխումների իրականացմանը՝ 12-ամյա կրթության անցմանը, ուսումնական նոր ծրագրերի, պլանների, դասագրքերի պատրաստմանը, դասընթացների կազմակերպմանը, ինչպես նաև՝ ավագ դպրոցների տնօրենների վերապատրաստմանը, հավաստագրերի հանձնման քննությունների կազմակերպմանը: Օրինակ՝ ՀՀ ԿԳ նախարարությունում կազմակերպվել են 1600 տնօրենների վերապատրաստման հավաստագրերի հանձնման քննություններ, որից 400-ը ստացել են անբավարար գնահատական և չեն վերընտրվել իրենց պաշտոնում: Նման վերապատրաստման դասընթացներ և քննություններ պետք է կազմակերպվի նաև Արցախում: Իհարկե, վերապատրաստման դասընթացների կազմակերպման ու քննությունների անցկացման նպատակը այդ տնօրենների չվերընտրվելը չէր, այլ կրթական ցենզր բարձրացնելը: Ակնհայտ է, որ գիտելիքով զինված տնօրենն իրականում դպրոցի հաջողության գրավականն է:

ԼՂՀ ԿԳ նախարար Վ. Խաչատրյանն իր զեկուցման մեջ մատնանշեց. «Որպես առավել կարևորող հիմնախնդիր է համարվում կրթության որակի և արդյունավետության բարձրացումը, որի ապահովումը բարդ և տևական գործընթաց է, ինչին նպատակաուղղված է կրթության պետական կառավարման մարմինների և համակարգի մանկավարժական կոլեկտիվների գործունեությունը: Այս համատեքստում ավագ դպրոցների համակարգի ստեղծումն անհրաժեշտ նախապայման էր: Հայաստանում առաջին ավագ դպրոցները սկսեցին գործել 2008թ-ից, իսկ 2009թ-ից անցան լայնածավալ ավագ դպրոցների ցանցի ստեղծման: Նույնը կատարվեց նաև ԼՂՀ-ում: Այս բարեփոխումները Հայաստանում և Արցախում սկսվեցին տնտեսական համեմատաբար վերելքի պայմաններում: 2010-2011 ուս.տարում ԼՂՀ-ում ստեղծվեցին 3 ավագ դպրոցներ(Ստեփանակերտում՝ 2, Մարտակերտում՝ 1) և ավագ դպրոցի 5 հոսքային ուսուցմամբ միջնակարգ դպրոցներ: 2012թ-ին նախատեսվել էր ընդլայնել ավագ դպրոցների ցանցը՝ ենթաշրջանային ավագ դպրոցների ստեղծմամբ, սակայն որոշակի դժվարությունների և թերահավատության պատճառով այն չիրականացավ և առաջիկայում քննարկման կնեկայացվեն այլ մոտեցումներ: Նախարարության կողմից ստեղծվել են անհրաժեշտ պայմաններ՝ ավագ դպրոցների լիարժեք գործունեության համար, նրանց են տրամադրվել նոր գույք՝ ֆիզիկայի, քիմիայի, կենսաբանության, մասնակիորեն՝ աշխարհագրության կաբինետների սարքավորումներ և նյութեր ու այլ դիտողական պարագաներ, դասագրքեր ու մեթոդական ձեռնարկներ, ստեղծվել են ժամանակակից համակարգչային-տեղեկատվական կաբինետներ: Վերապատրաստվել են այդ դպրոցներում դասավանդող ուսուցիչները, դպրոցի տնօրեններն ու փոխտնօրենները»[6]:

Ի մի բերելով վերոշարադրյալ հիմնահարցերի քննական վերլուծությունները՝ կարևորում ենք նաև նշել, որ կրթական միասնական քաղաքականության իրականացման անհրաժեշտ միջոց է նաև երկու հանրապետությունների կրթական հաստատություններում մանկավարժական գիտության ներկայիս նվաճումների, առաջավոր փորձի օգտագործումը, ինչպես նաև ուսուցման կազմակերպման ձևերի արմատական վերակառուցումը, սովորողների ռազմահայրենասիրական դաստիարակության ուղղությամբ պատշաճ մակարդակով աշխատանք տանելը, սովորողներին միջազգային մրցույթ-օլիմպիադաներին ու ստուգատեսներին մասնակից դարձնելը ոլորտում ընդգրկելով լավագույն մասնագետներին:

Այսպիսով՝ ելնելով վերը շարադրվածից՝ կարող ենք հստակ ձևակերպել, որ քննարկվող ժամանակաշրջանում ՀՀ և Արցախի հանրապետությունում, 90-ական

թվականներից սկսած, կրթության բնագավառում իրականացվում է հստակ մշակված միասնական քաղաքականություն, որի նպատակը կրթական հաստատություններում կրթության որակի ապահովումն ու բարելավումն է, միասնական կրթական դաշտում կրթական ծրագրերը ձկուն դարձնելը ժամանակի հետ համընթաց այլ երկրներում ճանաչելի դարձնելը և, վերջապես, այն համապատասխանեցնելը ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին շուկայի պահանջներին:

** Հետազոտությունը իրականացվել է ԼՂՀ ԿԳՆ կողմից տրամադրվող ֆինանսական աջակցության շնորհիվ N SCS «Արցախի կրթական համակարգը 5-21-րդ դարերում» գիտական թեմայի շրջանակներում:*

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. «Կրթության մասին» ՀՀ օրենք, 14 ապրիլի 1999, հոդված 4, կետ 2: «Կրթության մասին» ԼՂՀ օրենք, 15 ապրիլի, 2000, հոդված 4, կետ 2:
2. Նույն տեղում, հոդված 4, կետ 3:
3. ԼՂՀ կառավարության որոշում, 1999. թիվ 146:
4. Այդ մասին տես ԼՂՀ ԿԳ նախարարության պաշտոնաթերթ «Լուսարար» թերթի 2003. ապրիլի 9, թիվ 40:
5. «Լուսարար», 2008, թիվ 8, 9: Քննարկումներ կրթական հիմնախնդիրների շուրջ:
6. «Լուսարար», 2008, թիվ 9, 10:

ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ

**Կրթական միասնական քաղաքականությունը Հայաստանի և Արցախի
Հանրապետություններում
Արպատ Ավանեսյան, Գրիշա Հարությունյան, Անաիդա Գևորգյան**

Կրթության բնագավառում պետական քաղաքականության հենքը ազգային դպրոցն է, որի գլխավոր նպատակը համակողմանիորեն զարգացած, հայրենասիրության, պետականության և մարդասիրության ոգով դաստիարակված և մասնագիտական կողմնորոշում ունեցող անձի ձևավորումն է: Այդ նպատակին հասնելու համար անցած դարի 20-ական թվականներին Հայաստանի և Արցախի կրթական համակարգի վերափոխումը միտված էր հանրակրթության նոր որակի ձևավորմանը և ինքնավարության հենքի վրա միջազգային կրթահամակարգին ինտեգրմանը: Հայաստանի և Արցախի կրթության ոլորտի պատասխանատուները, սկսած 90-ական թվականներից, կրթության բնագավառում իրականացնում են հստակ մշակված միասնական քաղաքականություն, որի նպատակը կրթության որակի բարելավումն ու ապահովումն է, միասնական կրթական դաշտում կրթական ծրագրերը այլ երկրներում ճանաչելի դարձնելը և այն համապատասխանեցնելը ներքին և արտաքին շուկայի պահանջներին:

РЕЗЮМЕ

Единая политика образования в Республике Армения
и Республике Арцах
Арпат Аванесян, Гриша Арутюнян, Анаида Геворкян

Ключевые слова: независимая республика, национальная школа, переходный период, средняя и высшая школа, обязательное начальное и среднее образование, школостроение, качество образования, эффективность.

Основой государственной политики в сфере образования является национальная школа, главная цель которой заключается в формировании всесторонне развитой, профессионально-ориентированной личности с государственным мышлением и воспитанной в духе патриотизма и гуманизма. Для достижения этой цели в 20-х годах прошлого века реформа системы образования была направлена на формирование нового качества общего образования и интеграции в международную образовательную систему на основе автономии. Начиная с 90-х годов, чиновники, ответственные за сферу образования в Армении и Арцахе, осуществляют четко выработанную единую политику, цель которой заключается в обеспечении и улучшении качества образования, представлении наших образовательных программ в едином образовательном поле в других странах и приведении их в соответствие с требованиями внутреннего и внешнего рынков.

SUMMARY

Joint educational policy in the Republic of Armenia
and Republic of Artsakh
Arpat Avanesyan, Grisha Harutyunyan, Anaida Gevorgyan

Keywords: independent republic, national school, transitional period, secondary and high school, compulsory primary and secondary education, school building, quality of education, efficiency.

National school is the basis of the state policy in the sphere of education. Its main goal is to breed a person who is comprehensively developed, educated in the spirit of patriotism, state and humanity and is professionally oriented. To meet this need the reforms in the sphere of education in Armenia and Artsakh during the 1920s were aimed at the formation of a new quality of public education and integration to the international education system on the basis of autonomy. Since 1990s officials responsible for education in Armenia and Artsakh have been implementing a clearly elaborated policy aimed at improving and securing the quality of education, making educational programs recognizable in foreign countries and satisfying internal and external market demands.